

Bör vänstern bedriva queerkamp?

En argumentation för queerkampens förenlighet med det
antikapitalistiska projektet

Abstract

This thesis argues that the socialist movement should engage in the struggle against heteronormativity. It examines the arguments which are set up against the socialist movement's engagement in identity politics, suggesting that a struggle based on sexuality appropriate for the socialist movement should focus on the social order it aims to attain, and not on improving the status of the subordinated sexual identities within the hierarchical and oppressing system itself. It shows that the struggle against heteronormativity can be consistent with the anti-capitalistic struggle, and criticizes the distinction between a cultural and an economic sphere made by the political philosopher Nancy Fraser, arguing that no social practices can be just cultural or just economic. It points out that there is a connection between the organisation of normative sexuality and the organisation of capitalism, which means that fighting heteronormativity can be understood as a way to fight capitalism. The methodological strategy of the thesis is mainly based on idea criticism.

Nyckelord: Queerkamp, antikapitalism, identitetspolitik, Nancy Fraser, Judith Butler

Antal ord: 9976

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte.....	1
1.2	Projektets avgränsning och relevans	2
1.3	Metodologiska överväganden	3
1.4	Positioneringar och begreppsutredningar	4
1.5	Disposition	5
2	Identitetspolitik.....	6
2.1	Vänsterns «kulturella vändning».....	6
2.2	Omfördelning-erkännandedilemmat.....	7
2.3	Den identitetspolitiska problematiken	9
2.4	Identitet eller anti-identitet?	10
3	Kapitalism	13
3.1	Innebörden av «bara kulturell»	13
3.2	Behöver kapitalismen heteronormativiteten?.....	16
4	Slutsatser och avslutande reflektioner	22
5	Referenser	25

1 Inledning

I mitten av 1990-talet ägde ett berömt meningsutbyte rum mellan de feministiska teoretikerna Judith Butler och Nancy Fraser. Fraser hävdade då att vänstern hade ersatt en förut alltför ensidig ekonomism med en lika ensidig kulturalism; nya vänsterrörelser hade börjat eftersträva kulturellt erkännande istället för ekonomisk omfördelning. Hon argumenterade för att vänstern måste skilja mellan kulturell och ekonomisk kamp, och att den kulturella kampen, som bland annat innefattade kritiken av heteronormen, måste utformas enligt en modell som inte hotar den antikapitalistiska kampen (Fraser 2003). Resonemanget kritiserades av Butler, som såg det som en del av en strategi för att framställa den sexualitetsbaserade kampen som bara kulturell och därmed som irrelevant. Butler pekade på att struktureringen av sexualitet hänger samman med struktureringen av den politiska ekonomin, och att queerkampen därför är betydelsefull för vänstern (Butler 2005).

Debatten är i hög grad aktuell, både i Sverige och internationellt, i akademien och i politisk praktik och aktivism. I SAC-Syndikalisternas första maj-tåg i Göteborg 2008 förbjöds en banderoll med texten «Bekämpa heterosexismen» med argumentet att budskapet inte handlade om klasskamp (Nielsen 2008). Under vintern 2010 rasade den så kallade Arenadebatten i Aftonbladet Kultur, då vänstertidskriften Arena anklagades för att ha gett upp klassanalysen för att enbart skriva om sexualitets- och identitetsfrågor (Josefsson och Suhonen 2010; Bengtsson och Ramqvist 2010). Under de senaste åren har socialistiska queeraktivistnätverk bildats i flera svenska städer, och queeraktivister och skribenter har i tidningar och på bloggar skildrat svårigheten att få gehör för sin kamp inom vänstern. Dessa exempel reser alla frågan om vänstern bör bedriva queerkamp.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att argumentera för queerkampens förenlighet med det antikapitalistiska projektet. Något tillspetsat kan uppsatsen sägas vilja argumentera för att vänstern bör bedriva queerkamp, vilket görs i två steg. Det första syftar till att påvisa förenligheten mellan queerkampen och den antikapitalistiska kampen genom att tillbakavisa påståendet att queerkamp är synonym med identitetspolitik och skadlig för det antikapitalistiska projektet, och det andra till att påvisa att queerkampen inte skall förstås som «bara kulturell» utan har förmågan att utmana också politisk-ekonomiska strukturer.

1.2 Projektets avgränsning och relevans

Intersektionalitetsstudier, som innebär studier av hur förtryck samverkar och hur kategorier som kön, klass, ras och sexualitet skär in i varandra, har på senare år fått en central position inom feministisk forskning. Inom vänsterrörelsen har frågan om vad, förutom klass, som är relevant att organisera kamper kring, länge varit aktuell. Frågan om hur sexualitet hänger ihop med kapitalismens strukturering, och om kampen mot heteronormativiteten är något vänstern bör ägna tid och kraft åt, kan ses som en del av denna diskussion. Det innebär att jag väljer att koncentrera mig på en del av vad som kan förstås som en större debatt.

Diskussionen i stort rymmer så många aspekter att det vore orimligt att göra en tillfredsställande analys av den inom ramen för en kandidatuppsats. Den primära orsaken till att jag valt att koncentrera mig på queerkampens relation till det antikapitalistiska projektet är dock att denna i ett viktigt avseende skiljer sig från vänsterns resonemang om kön och ras. Diskussionen om dessa kategorier tenderar att handla om hur, eller i hur hög grad, de strukturerar klassrelationer och den politiska ekonomin. Det råder ett förhållandevis brett konsensus om att de åtminstone har att göra med kapitalismen och att antikapitalister därför bör bedriva feministiska och antirasistiska kamper. Fraser menar att kön och ras strukturerar klassrelationer, men att sexualitet inte gör det (Fraser 2003). De skilda uppfattningarna om huruvida sexualitet är relevant att diskutera i relation till dagens kapitalism gör frågan särskilt intresseväckande. Min uppfattning är att sexualitet dessutom är den kategori av de ovan nämnda som diskuterats minst i förhållande till vänsterns antikapitalistiska projekt, men att denna diskussion aktualiserats under senare år, bland annat på grund av queerperspektivets intåg i feminismen och nya allianser mellan olika sociala rörelser. Det implicerar ett behov av forskning på området.

En stor del av min uppsats ägnas åt diskussionen om huruvida det ekonomiska och det kulturella ska ses som två separata sfärer eller om de bör förstås som strukturerande varandra. Vad gör denna diskussion relevant? Jag har under min läsning av det teoretiska materialet stött på viss skepsis mot själva diskussionen om hur struktureringen av sexualitet ska förstås i relation till kapitalismen (t ex Rorty 2000). Rorty menar att även om resonemanget må vara av intresse för akademiker, är det knappast det för vänsterrörelsen (Rorty 2000:16). Jag hävdar dock att mitt forskningsproblem både har inom- och utomvetenskaplig relevans. Mika Nielsen understryker i en artikel i nättidskriften *Trikster* diskussionens relevans för vänsterrörelsen genom att påpeka att hur maktförhållanden anses hänga samman, eller inte hänga samman, får konsekvenser. Det styr vilka analyser som ligger till grund för den forskning som bedrivs, vilka frågor sociala rörelser driver och på vilket sätt ekonomisk politik förstås och formuleras (Nielsen 2010). Jag ansluter mig till en forskningstradition som betonar språkets och teoriproduktionens roll i skapandet och upprätthållandet av maktrelationer, vilket gör mig benägen att hålla med Nielsen. Hur företeelser begreppsliggörs och vad som förstås som «ekonomiskt» eller «politiskt» påverkar resursfördelning, den agenda politiska rörelser sätter och människors förståelse av vilka frågor som är

viktiga. Att analysera dessa begreppsliggöranden och gränsdragningar är därför en i både inom- och utomvetenskapligt avseende angelägen uppgift.

I mitt resonemang utgår jag till stor del från Butler-Fraserdebatten. Denna debatt ägde rum i artikelform i tidskriften *New Left Review*, men jag använder texterna översatta till svenska och publicerade i bokform. Jag vill understryka att jag inte specifikt analyserar Butler-Fraserdebatten, utan ser den som en del av en större, pågående diskussion inom vänstern. Då jag i uppsatsen talar om «debatten» avses diskussionen i allmänhet om jag inte explicit anger att jag talar om debatten mellan Butler och Fraser. Butler-Fraserdebatten har dock haft stor påverkan på diskussionen om queerkampens plats i vänsterrörelsen, och många teoretiker som diskuterar detta relaterar till den (t ex Smith 2001; Swanson 2005; Holgersson 2008) vilket gör det motiverat att fokusera på Butlers och Frasers meningsutbyte. Urvalet av teoretiker vars resonemang används i uppsatsen utgår ifrån vad jag ansett relevant för uppbyggnaden av argumentationen.

1.3 Metodologiska överväganden

Mitt projekt är av politisk-filosofisk art. Jag driver ett argument i två steg; i det första tillbakavisar jag en påstådd oförenlighet mellan queerkampen och det antikapitalistiska projektet, och i det andra visar jag att själva praktiserandet av queerkamp kan förstås som ett sätt att bedriva antikapitalistisk politik.

Inom positivistisk forskning ses teorin som skild från den verkliga världen, men jag hävdar att en sådan distinktion inte kan göras; hur vi uppfattar den verkliga världen är avhängigt våra teoretiska utgångspunkter (jmf Alvesson och Deetz 2000:43-44). I mitt projekt vävs teori, material och analys samman i kapitlen «Identitetspolitik» som utgör argumentationens första steg, och «Kapitalism» som utgör det andra. Jag vill poängtera att samhällsvetenskapliga metoder bör förstås som idealtyper, och att det i forskningspraktiken är vanligt att kombinera olika metodologiska ansatser. Min uppsats bär drag av idéanalytisk, idékritisk och normativ metod, då jag både granskar idéer som uttrycks i debatten och argumenterar för queerkampens förenlighet med det antikapitalistiska projektet. Jag analyserar olika teoretikers resonemang och bygger upp en argumentation med hjälp av dem. Eftersom jag ägnar mig åt textanalys, och fokus således ligger på uttolkning av textpartier, existerar höga intersubjektivitetskrav. Det måste vara tydligt för läsaren vad som är specifika teoretikers påståenden och vad som är min tolkning av dessa och det egna resonemang jag för med hjälp av dem. Genom en tydlig referenshantering tror jag mig kunna åstadkomma en sådan tydlighet, vilket också gör det möjligt att hantera de eventuella oklarheter som avsaknaden av specifika avdelningar för teori, material och analys kan medföra. På så sätt anser jag att mitt resonemang kan leva upp till kraven på kritiserbarhet och reproducerbarhet, som intersubjektiviteten innefattar (jmf Badersten 2006:189).

Då man bedriver idékritik finns en risk att man blir en felfinnare snarare än en seriös debattör. Ett sätt att hantera det är att ta stöd i generositetsprincipen, som

innebär att ge en så rimlig bild som möjligt av den position man kritiserar, eftersom det endast är då man kan vara säker på att den kritik man framför är verkligt träffande (Beckman 2005:78; Badersten 2006:94). Min ambition är att följa denna princip. Ludvig Beckman skiljer mellan intern idékritik, som innebär att granska huruvida en teoretikers utsagor är förenliga med den förklaringsmodell hon själv företräder, och extern idékritik som innebär att utgå från andra bedömningsgrunder som man anser rimliga (Beckman 2005:71-74). I uppsatsen tillämpas båda dessa metoder.

1.4 Positioneringar och begreppsutredningar

Begreppet identitetspolitik används konsekvent av de teoretiker vars resonemang utgör uppsatsens stomme. Jag vill poängtera att dessa teoretiker (Butler, Fraser, Brown m.fl.) skriver utifrån en amerikansk kontext. Det implicerar att de inte enbart hänvisar till kampen för kvinnors eller HBT-personers rättigheter, såsom begreppet ofta används i en svensk kontext, utan också till antirasistisk kamp och den historia av rasmotsättningar som präglar USA, vilken inte har samma motsvarighet i Sverige. Läsaren bör vara medveten om detta, då jag i uppsatsen rekonstruerar en debatt med teoretiker som utgår från olika nationella kontexter. Detta problem föreligger emellertid i de flesta fall då teoretiker som skriver utifrån olika kontexter jämförs, och kan lika väl grunda sig i generations- eller klasskillnad som i skillnader mellan geografisk plats och nationell historia, och hanteras genom en medvetenhet om förhållandena.

Queerkamp är ett för uppsatsen centralt begrepp. Jag har inte för avsikt att göra en exakt definition av begreppet, eftersom ett viktigt moment i uppsatsen handlar om att diskutera dess innebörd i förhållande till homosexuell identitetspolitik. Att göra en tydlig definition av queerbegreppet skulle också innebära att jag gjorde våld på det, då många queerteoretiker menar att poängen med queer är att det inte ska definieras, eftersom dess potential att kritiskt röra om och bryta upp kategorier då riskerar att gå om intet (Rosenberg 2002; Ambjörnsson 2006). Jag ansluter mig till Don Kulicks förståelse av queer som «[...]inte en identitet, utan ett kritiskt förhållningssätt till det normativa» (Rosenberg 2002:12). Michael Warner betonar att queerkampens syfte inte är att homosexuella ska tolereras eller få sin status uppvärderad, utan att utmana heteronormativitetens institutioner (Warner 1993:xiii). Med queerkamp avser jag således en kamp som syftar till att bekämpa heteronormativiteten, den struktur som gör heterosexualiteten och dess institutioner och praktiker till det normala och önskvärda.

Vänsterrörelsen är ytterligare ett centralt begrepp. Då uppsatsen behandlar queerkampens förhållande till antikapitalistisk kamp, avser jag med begreppet vänster en rörelse vars mål är att bekämpa det kapitalistiska systemet. Jag är medveten om problematiken i att tala om «vänstern» som en homogen rörelse med ett gemensamt projekt, vilket den naturligtvis inte är. Jag menar likväl att uppsatsen inte kräver mer preciserade avgränsningar av vare sig begreppet queer

eller begreppet vänster, eftersom jag inte empiriskt undersöker specifika politiska grupperingar och kamper, utan fokuserar på en diskussion på en högre abstraktionsnivå. De teoretiker vars resonemang jag analyserar talar också om vänstern i allmän bemärkelse, vilket gör det mer problematiskt att göra en egen, tydlig precisering.

1.5 Disposition

I uppsatsens första del, som berör identitetspolitik, redogör jag för den problematik identitetspolitiken antas utgöra för vänsterrörelsen. Jag presenterar Frasers förslag till hur den sexualitetsbaserade kampen bör utformas för att vara förenlig med den antikapitalistiska kampen, för att sedan kritisera den syn på politiska identiteter som uttrycks. Jag argumenterar för att det som styr den sexualitetsbaserade kampens förenlighet med det antikapitalistiska projektet inte huvudsakligen är huruvida den befäster eller dekonstruerar identiteter, utan om den fokuserar på en uppvärdering av identiteters status inom ett rådande system som anses orättfärdigt, eller om dess fokus läggs på en ordning bortom det orättfärdiga systemet. I den andra delen, som berör relationen mellan organiseringen av sexualitet och den kapitalistiska ordningen, problematiserar jag Frasers separation mellan den kulturella och den ekonomiska sfären. Jag argumenterar med hjälp av bland annat Butler och Jacinda Swanson för att en sådan separation är verkningslös eftersom inga sociala praktiker är enbart kulturella eller ekonomiska, och visar hur queerkampen kan utmana kapitalistiska fundament. Slutligen sammanfattar jag mina slutsatser och reflekterar kort över ett alternativt sätt att ta sig an frågan huruvida vänstern bör bedriva queerkamp.

2 Identitetspolitik

I uppsatsens första del ämnar jag presentera och bemöta den kritik som Fraser och andra teoretiker riktar mot politiska projekt med utgångspunkt i identitetsfrågor, som gör anspråk på att vara en del av vänstern. Jag utvecklar med stöd av Butler och Wendy Brown en tankegång som också återfinns hos Fraser, som utgår ifrån att vänsterns kamper måste fokusera på en ordning bortom de orättfärdiga strukturer de söker bekämpa. Genom att utforma vad Fraser definierar som kulturella kamper i enlighet med denna tankemodell, kan den identitetspolitiska problematiken minimeras utan att politiska identiteter helt avskaffas från den politiska agendan.

2.1 Vänsterns «kulturella vändning»

Termen vänsterns «kulturella vändning» härstammar från Fraser, som i mitten av 1990-talet pekade på det faktum att hon tyckte sig se att en socialistisk föreställningsvärld, uppbyggd av begrepp som «intresse», «exploatering» och «omfördelning» var på väg att försvinna och ersättas av en ny politisk föreställningsvärld, uppbyggd av begrepp som «identitet», «olikhet», «kulturell dominans» och «erkännande». Den nya vänstern betraktar kulturell dominans snarare än exploatering som den grundläggande orättvisan, och kulturellt erkännande snarare än socioekonomisk omfördelning som den politiska kampens mål (Fraser 2003:175-176). Vridningen mot vad hon benämner identitetspolitik ser hon som ett hot mot det antikapitalistiska projektet, dels eftersom identitetspolitiken tenderar att tränga undan den antikapitalistiska kampen från vänsterns politiska agenda, och dels eftersom erkännandets och omfördelningens logiker drar åt olika håll, vilket gör att ett starkt fokus på erkännandepolitik leder till att det antikapitalistiska projektet undergrävs (Fraser 2003).

Brown framhåller att identitetspolitikens framväxt delvis är ett resultat av att vänsterns kritik av kapitalismen tystnat i samband med klasspolitikens död i postfordismens spår. Hon kopplar samman de nya identitetsanspråken med en viss återlegitimering av kapitalismen, knutna till en rättviseuppfattning som gör ett borgerligt, maskulinistiskt ideal till sin måttstock – ett ideal som bland annat betecknar utbildnings- och yrkesmöjligheter och uppåtriktad social och ekonomisk mobilitet (Brown 2008:44-45). I liknande termer resonerar Fraser, då hon konstaterar att frånvaron av en trovärdig modell av den «möjliga socialismen» och tvivlet på den statskeynesianska socialdemokratins kraft i konfrontationen med globaliseringen har gjort att den ekonomiska fördelningens språk förlorat sin hegemoniska position i den politiska striden (Fraser 2003:214).

Fraser och Brown målar alltså upp en politisk verklighet där kapitalismens naturalisering och obegripliggörandet av socialismen som alternativ har orsakat en förändring av vänsterns tillgängliga politiska alternativ. Det som kan uttolkas av Frasers och Browns resonemang är att dagens vänsterrörelser i större utsträckning än gårdagens accepterar den rådande kapitalistiska ordningen, och sålunda formulerar sina krav i termer som möjliggörs inom ramen för denna ordning. Frasers kritik av den kulturella vändningen utgör dock ingen uppmaning till förkastande av alla kulturella kamper. Hon menar att en viktig intellektuell uppgift för dagens vänster är att utforma de kulturella kamperna så att de stödjer det antikapitalistiska projektet (Fraser 2003:176). I nästa avsnitt ämnar jag presentera Frasers förslag på hur denna förenlighet uppnås.

2.2 Omfördelning-erkännandedilemmat

Fraser skiljer mellan två former av orättvisa; socioekonomisk orättvisa, som har sin grund i den ekonomiska strukturen och tar sig uttryck genom exploatering och ekonomisk marginalisering, och kulturell orättvisa, som har sin grund i sociala representations- och tolkningsmönster och tar sig uttryck genom kulturell dominans, misskännande och brist på respekt (Fraser 2003:179-180). Distinktionen är analytisk och inte ontologisk, eftersom det socioekonomiska och det kulturella i praktiken är tätt sammanlänkade. Ekonomiska institutioner och relationer genomsyras av kulturella normer, och kulturella praktiker har en materiell underbyggnad (Fraser 2003:181). Trots att Fraser tillstår att man inte ontologiskt kan skilja mellan det ekonomiska och det kulturella, menar hon att olika kamper kan placeras in i antingen den ekonomiska eller den kulturella sfären och som botemedel för orättvisa vara i behov av antingen ekonomisk omfördelning eller kulturellt erkännande. För att undanröja klassexploatering måste den politiska ekonomin omstruktureras så att sociala bördor och förmåner omfördelas mellan klasserna, vilket i längden leder till att klasstrukturen avskaffas (Fraser 2003:186). För att undanröja kulturellt misskännande måste den specifika gruppen istället ges ett positivt erkännande på grundval av dess särskilda karaktär (Fraser 2003:189).

I de exempel jag lyfte fram i inledningen tycktes motståndet mot de sexualitetsbaserade kamperna grunda sig i en rädsla att för att dessa ska tillåtas överskugga klasskampen, i form av vilka som gör anspråk på beteckningen «vänster», vilka paroller som syns och vad som får utrymme i vänsterns tidningar. Problematiken framställs alltså i hög grad vara en fråga om fokus och prioriteringar. Det är uppenbart att Fraser betraktar frågan som mer komplicerad än så. Hon betonar att det existerar en grundläggande konflikt mellan krav på erkännande och krav på ekonomisk omfördelning. Krav på erkännande tenderar att ta sig uttryck i att en förmodad specifik karaktär hos en grupp skapas, vars värde sedan bejakas, medan krav på omfördelning eftersträvar att avskaffa de ekonomiska arrangemang som underbygger grupperns specifika karaktär (Fraser

2003:183). Det dilemma Fraser urskiljer handlar följaktligen om att erkännandelogiken befäster gruppskillnader medan omfördelningslogiken vill upphäva dem.

Sexualitet är, enligt Fraser, en form av social differentiering som inte har rötter i den politiska ekonomin eftersom homosexuella är fördelade över det kapitalistiska samhällets hela klasstruktur. De utgör således inte någon exploaterad klass (Fraser 2003:186-187). Fraser medger att homosexuella visserligen riskerar att drabbas av ekonomiska orättvisor, exempelvis då de avskedas från arbetet på grund av sin sexualitet eller förvägras familjebaserade välfärdsförmåner, men menar att dessa orättvisor inte har sina rötter i den ekonomiska strukturen, utan härleds ur den kulturella-värdemässiga (Fraser 2003:188). Den sexualitetsbaserade kampen förstås följaktligen som bara kulturell. Den slutsats vi måste dra om vi ansluter oss till Fraser, är att det enbart är den kulturella-värdemässiga strukturen som queerkampen söker destabilisera. Detta påstående kommer jag att analysera och kritisera längre fram i uppsatsen.

Utifrån Frasers resonemang kan vi dra slutsatsen att det är problematiskt att föra en politik som både eftersträvar gruppdifferentieringens avskaffande och att ge högre status åt vissa gruppers specifika karaktär. Identitetspolitiken får negativa konsekvenser för vänstern eftersom den genom sitt fokus på erkännande av olikheter underminerar kampen för att demontera strukturer som skapar klasskillnader.

Fraser menar dock att det är möjligt att utforma botemedlen mot kulturella orättvisor så att omfördelning-erkännandedilemmat kan undvikas då de kulturella kraven möter kraven på socialism. Hon skiljer mellan affirmativa och transformativa botemedel mot orättvisor, där de förra försöker få bukt med orättvisa resultat av sociala arrangemang utan att rubba den struktur som orsakar dem, medan de senare försöker få bukt med orättvisorna genom att omvandla den bakomliggande strukturen. Ifråga om kulturella orättvisor innebär det en distinktion mellan gängse mångkulturalism som vill uppvärdera orättvist nedvärderade gruppidentiteter samtidigt som både dessa identiteters innehåll och de gruppdifferentieringar som ligger till grund för dem förblir oförändrade, och dekonstruktion av gruppidentiteter (Fraser 2003:196). Det implicerar en distinktion mellan homosexuell identitetskamp, som eftersträvar erkännande av en homosexuell identitet, och queerkamp, som söker dekonstruera själva homo-heterodikotomin (Fraser 1997a:24). Ifråga om ekonomiska orättvisor handlar det om att skilja mellan den liberala välfärdsstatens projekt, som vill öka missgynnade gruppers konsumtionsandel utan att rubba den politisk-ekonomiska strukturen, och socialismens projekt, som vill omstrukturera produktionsförhållandena och arbetsdelningen, och därmed alla människors livsvillkor (Fraser 2003:198-199). Fraser konstaterar att strävan efter affirmativa botemedel i kulturen rimmar dåligt med strävan efter socialism i ekonomin. De affirmativa botemedlen förstärker de skillnader socialismen vill upplösa, och kan därför sägas undergräva det antikapitalistiska projektet. Hennes slutsats är att socialism lämpligast kombineras med dekonstruktion av kulturella identiteter (Fraser 2003:203).

Utifrån Frasers resonemang kan vi dra slutsatsen att queerkampen, givet att den förstås som en kamp som söker destabilisera homo-heterodikotomin och inte

som en kamp som söker uppvärdera en homosexuell identitet, är förenlig med den antikapitalistiska kampen. Fraser har själv inte argumenterat för att vänstern bör bedriva queerkamp, men det är fullt möjligt att förfäktat det med utgångspunkt i hennes resonemang. Om vänstern bedriver en kamp baserad på sexualitet, måste dess syfte vara att upplösa sexuella identiteter, inte att förstärka dem, eftersom identitetspolitiken hotar det antikapitalistiska projektet. Queerkampen, om den bedrivs på detta sätt, utgör således exempel på en, utifrån Frasers perspektiv, godkänd kulturell kamp.

2.3 Den identitetspolitiska problematiken

För att kunna föra diskussionen ett steg längre, och kritiskt analysera huruvida Frasers resonemang utgör en rimlig utgångspunkt för att besvara frågan om vänstern bör bedriva queerkamp, vill jag närmre utreda innebörden av identitetspolitik.

Sherry Wolf poängterar att det är rimligt att de som förtrycks spelar huvudrollerna i kampen mot förtrycket, men att termen identitetspolitik implicerar något mer än så (Wolf 2009:174). Den kännetecknas av att den politiska aktivismen inte främst ses som ett medel för att uppnå politiska mål, utan snarare syftar till ett bekräftande av den egna identiteten, som tillhörande en förtryckt grupp. En sådan syn på det politiska leder till att personliga erfarenheter av oförrätter blir viktigare än strategiska diskussioner om hur man bygger en rörelse, och till att bara de förtryckta kan vara fullvärdiga deltagare i kampen mot förtrycket (Selfa 1996:46). Gruppidentiteten tenderar också att göras statisk (de los Reyes och Mulinari 2005:53). Brown använder Nietzsches begrepp *ressentiment*, «de svagas triumf som svaga», då hon analyserar de identitetspolitiska kravens grund (Brown 2008:53). *Ressentiment*ets orsak är de personliga oförrätter som det politiska subjektet upplever sig erfara. Då det politiska engagemanget är ett resultat av upplevelsen av marginalisering eller förtryck, innebär det att bärarna av nedvärderade identiteter implicit kan önska att grunden för deras underordning ska fortsätta existera, eftersom deras egen existens som avvikande identiteter bygger på dess varande. Brown framhåller att den som håller fast vid en identitet som skapats av upplevda oförrätter låser fast subjektet vid den struktur där oförrätterna har uppstått. För att bli fri från de omständigheter som orsakar lidandet, måste subjektet istället släppa taget om sin identitet (Brown 2008:66-67). Detta bör inte förstås som att lidandet ska förnekas. Det handlar om att skapa en befrielseorienterad politik där erfarenheterna av oförrätter omformuleras till framåtblickande anspråk på en kommande rättvis och eftersträvnsvärd ordning (Brown 2008:20-21). Brown menar att många sociala rörelser bär på en sorg som uppstått av att deras kamper är fullständigt beroende av det de söker bekämpa. Feminismen, som söker göra kön överksamt som skillnadsmarkör, är i sin strävan beroende av kön, vilket gör det svårt att föreställa sig en samhällelig ordning bortom kön (Brown 2008:137-139). Utopier är därför

nödvändiga för politiska rörelser som söker förändring. För att förändring ska kunna ske måste det finnas politiska subjekt som begär en annan ordning än den nuvarande (Brown 2008:167).

Jag vill poängtera att klassorienterad politik rutinmässigt antas vara identitetspolitikens motsats, men att klassbaserad politik inte automatiskt innebär förändringsorienterad politik. Leila Brännström påpekar att även klass kan förvandlas till en subjektposition som deltar i tävlingen om att vara det mest oppositionella subjektet (Brännström 2009:40). Jag menar att det är ett misstag att utgå ifrån att en klassbaserad kamp per automatik genererar en specifik typ av organisering och politiska krav, och att det är ett lika stort misstag att förutsätta att en kamp baserad på sexualitet per automatik reser identitetspolitiska krav. Positionerna «arbetarklass», «kvinna» eller «homosexuell» bär inte själva på mallen för hur politiska kamper som organiseras kring dem ska bedrivas. För att kampers förenlighet med det antikapitalistiska projektet ska kunna studeras, krävs en närmare undersökning av deras utformning, oavsett om de utgår från sexualitet eller från något annat.

Hittills tycks gränsen tydlig mellan vad som utgör en legitim kamp baserad på sexualitet inom ramen för vänsterns politik och vad som inte gör det; identitetspolitik är i flera avseenden förkastligt och vänstern bör bedriva en politik bortom identiteter. Jag kommer i följande avsnitt att visa på att identiteters funktion i vänsterns politiska kamper inte nödvändigtvis är av ondo, vilket medför möjligheten att göra en annan gränsdragning än den Fraser föreslår.

2.4 Identitet eller anti-identitet?

Fraser skiljer som bekant en queer anti-identitetspolitik från en homosexuell identitetspolitik, och menar att den förstnämnda är förenlig med strävan efter socialism medan den andra inte är det. Men även om queerteorin ofta presenteras som en anti-identitetsteori – den queera kampen syftar ju inte till att upphöja en viss sexuell identitet utan vänder sig emot föreskrivna identiteter – är anti-identitet inte detsamma som icke-identitet (jmf Rosenberg 2002:54). Fraser tycks själv medveten om detta, då hon kommenterar att queerkampen, för att destabilisera homo-hetero-dikotomin, först måste mobilisera queera personer (Fraser 2003:198). För att på sikt åstadkomma en befrielse från det normativa system som strukturerar bestämda sexuella identiteter, måste queerkampen således organisera queera personer, vilka sannolikt kommer att skapa en kollektiv queer identitet.

Fraser går inte längre än så i sin analys, men tar vi hennes resonemang ett steg till, kan vi konstatera att samma politiska strategier och egenskaper ibland kan känneteckna både det sociala kollektiv som bygger på homosexuell identitet och det queera kollektivet. Skillnaden mellan den kollektiva identitet som skapas då en grupp queera mobiliserar sig emot heteronormativiteten, och den som skapas då homosexuella aktivister eftersträvar landvinningar för den homosexuella identiteten, är inte helt uppenbar. Jag vill framhålla att den homosexuella identitetspolitiken, genom att verka för avskaffandet av heterosexuella privilegier,

implicit kan sägas verka för en omvandling av heteronormativiteten. Detta, menar jag, görs inte utan att den egna identiteten också dekonstrueras. Det gör det rimligt att ifrågasätta om det verkligen är huruvida den sexualitetsbaserade kampen bejakar identiteter, eller avskriver dem från dagordningen, som bör avgöra dess legitimitet och plats i vänsterrörelsen. Om det är mer problematiskt att skilja mellan önskvärd och icke önskvärd sexualitetsbaserad kamp än Fraser vill göra gällande, är svaret på frågan huruvida vänstern bör bedriva queerkamp som vi kan formulera med utgångspunkt i hennes resonemang bristfälligt; det behöver omformuleras.

Joshua Gamson argumenterar för att det finns problem med både identitetsbefästade och identitetsdekonstruerande politiska strategier (Gamson 2004:293-294). De dekonstruerande teorierna kan tyckas oförmögna att bemöta konkreta och våldsamma institutionaliserade samhälleliga praktiker som utgör grunden för det sexuella förtrycket, när den logiska reaktionen torde vara motstånd genom kollektiv identitet. Det gör att många som egentligen inte tror på fixerade identiteter kan inta en identitetsbefräjande position, då den är politiskt effektivare (Gamson 2004:290-291). De identitetsbefästade strategierna bidrar däremot, som redan påvisats i uppsatsen, till essentialism och till att göra identitetskategorier statiska. Gamsons slutsats är att de dekonstruerande strategierna hotar att orsaka stor skada i nuet, medan de identitetsbefästade strategierna istället hotar att orsaka stor skada i framtiden (Gamson 2004:293). Pia Laskar formulerar sig i mer positiva termer: «Queerpolitiken är viktig för kamp mot diskursivt förtryck. Identitetspolitiken är viktig för kamp mot institutionellt förtryck. Viktigt är att hålla reda på när det ena övergår i det andra» (Laskar 2003:57).

Jag vill understryka att det tvivelsutan finns faror med identitetspolitik, men i sin vilja att avskaffa identiteter från den politiska agendan tycks Fraser bortse från deras viktiga roll i politisk kamp och motstånd. Jag åberopar Swansons förståelse av politik som en kamp om själva skapelse- och ifrågasättandeprocessen av identiteter, värden och intressen. Om människor ska förmå att stå emot existerande sociala praktiker måste det finnas andra praktiker de kan identifiera sig med och som kan utgöra basen för deras motstånd. Ifråga om klass kan det handla om att arbetarnas identitet ska omvärderas, så att de ser sig själva som berättigade till det mervärde de producerar, menar Swanson. Det handlar således inte om att avskaffa identiteter, utan om att utveckla identiteter som bidrar till emancipatoriska sociala praktiker (Swanson 2005:100-101). Swanson stödjer sig på Butlers koncept upprepning¹ i sitt resonemang. En återkommande tanke i Butlers texter är att identiteter skapas och upprätthålls genom en stiliserad upprepning av akter. Deras sociala stabilitet vilar på upprepningen, men denna innebär också möjlighet till förändring, eftersom varje upprepning kan leda till betydelseförskjutningar då det är omöjligt att imitera något exakt likadant varje gång (Rosenberg 2005:15-16). Eftersom individer konstant upprepar handlingar

---

¹ Eng: Reiteration.

och akter, måste de fås att sluta upprepa förtryckande akter och börja upprepa andra för att förtrycket ska upphöra (Swanson 2005:105).

Frasers vision om en vänster som formulerar sina krav totalt bortom identiteter blir, om vi följer Swanson, problematisk. Därför bör den gränsdragning Fraser gör mellan en sexualitetsbaserad kamp som är förenlig med det antikapitalistiska projektet, och en som inte är det, det vill säga mellan identitetsbefästade och identitetsdekonstruerande strategier, omformuleras. Här, menar jag, kan vi dra nytta av Browns tankar om nödvändigheten av utopier för att förebygga risken för en identitetspolitik som befäster de förtryckande strukturerna istället för att destabilisera dem. Om det politiska engagemangets fokus ligger på den samhällsordning som eftersträvas, minimeras risken för att kamper utformas utifrån idén om att endast de förtryckta kan vara fullvärdiga deltagare i kampen mot förtrycket. Med ett sådant fokus blir politiska identiteter medel för att utforma och upprepa emancipatoriska handlingar och akter, vilket är en förutsättning för att nå dithän. På så sätt förflyttas tyngdpunkten från upplevelsen av oförrätter till formuleringen av en eftersträvansvärd framtida ordning. Om vi istället för att anta att det är skillnaden mellan identitetsbefästade politik och identitetsdekonstruerande politik som strukturerar skillnaden mellan den sexualitetsbaserade kamp vänstern bör ägna sig åt och den vänstern bör lämna därhän, antar att denna struktureras av ifall kampens mål är en grupps avancemang inom ett hierarkiskt och förtryckande system utan att en förändring av systemet eftersträvas, eller ifall målet är att avskaffa den förtryckande strukturen, blir gränsdragningen något annorlunda. En sådan gränsdragning gör det möjligt för en rörelse som vill bekämpa heteronormativiteten att utveckla identiteter som kan ligga till grund för motpraktiker till den heteronormativa ordningen utan att detta strider mot den ekonomiska omfördelningens logik. Det blir därmed inte nödvändigt för den antikapitalistiska queerrörelsen att helt avsäga sig identiteter i den politiska kampen, vilket möjliggör kamp mot både institutionellt och diskursivt förtryck. Naturligtvis innebär denna analytiska gränsdragning lika lite som Frasers att det existerar vattentäta skott mellan den sexualitetsbaserade kamp vänstern bör ägna sig åt och den sexualitetsbaserade kamp den bör lämna därhän; oklarheter existerar av flera anledningar, bland annat för att politiska kampers mål inte alltid är klart definierade och dessutom kan vara fler än ett, men den ger en anvisning om i vilken riktning vänstern bör se för att utforma en sexualitetsbaserad kamp som är förenlig med rörelsens andra politiska logiker. Identitetspolitik har i vänsterrörelsen fått en negativ klang då den antas utgöra ett privat projekt och därmed vara oförmögen att förändra strukturer. Nielsen uttrycker att försök att klassificera identitetsfrågor som något privat i grunden är ett liberalt projekt, då liberalismen försöker isolera offentliga frågor från privata där de senare ska förstås som apolitiska (Nielsen 2010). Jag menar att en viktig uppgift för dem som vill se queerkampen som en självklar del av vänsterns politik därför är att visa på att identitetsfrågor i högsta grad är politiska. Det kan göras genom att studera kopplingen mellan struktureringen av sexualitet och struktureringen av kapitalismen.

3 Kapitalism

I uppsatsens första del, som behandlar identitetspolitik, har jag föreslagit en omvärdering av Frasers analytiska modell över hur den sexualitetsbaserade kampen bör utformas för att vara förenlig med strävan efter ett socialistiskt samhälle. Eftersom den enbart handlar om hur en förväntad oförenlighet kan hanteras ger den inget svar på om queerkampen i sig kan betraktas som antikapitalistisk. För att kunna påstå att vänstern har nytta av queerkampen, är det nödvändigt att visa på befintligheten av en koppling mellan de sfärer som Fraser analytiskt vill skilja åt, det vill säga den kulturella och den ekonomiska. Det ämnar jag göra i uppsatsens andra del, som här följer.

3.1 Innebörden av «bara kulturell»

Frasers argumentation bygger på uppfattningen att det är möjligt att separera «det kulturella» från «det ekonomiska». Detta har kritiserats från flera håll, bland annat av Butler, vilket har gett upphov till den meningsstrid som benämns Butler-Fraserdebatten. Butler ifrågasätter Frasers antagande att struktureringen av sexualitet inte är knuten till struktureringen av ekonomin genom att visa på hur ickeheterosexuella utesluts från stats sanktionerade definitioner av familjen, vilken är att betrakta som en ekonomisk enhet i skatte- och förmögenhetsrättslig lagstiftning, mängden fattiga bland lesbiska samt på hur sjukvårdssystemet missgynnar den grupp som lever med hiv och aids, där ett stort antal är homosexuella. Att betrakta homosexuella som en särskild «klass» är därför inte orimligt (Butler 2005:250)².

Det Butler menar ytterst gör sexualiteten central för ekonomin är dock det faktum att regleringen av sexualitet systematiskt knyts till produktionssättet. Hon refererar till Marx och Engels argumentation för att sociala förbindelser måste betraktas som en del av produktionssättet, en tes socialistiska feminister har använt för att hävda att produktionen av genus och sexualitet måste förstås som en del i frambringandet av själva människorna i enlighet med de normer som reproducerar den normativa familjen (Butler 2005:248-249). Butler stödjer sig på Louis Althusserns kritiska omprövning av den marxistiska distinktionen mellan bas och överbyggnad. Althusser har argumenterat för att en ideologi alltid existerar

---

² Notera att Butler skriver utifrån en amerikansk kontext och att familjelagstiftning etc. ser olika ut i olika länder.

genom en apparat och dess praktiker och att denna existens är materiell. Det innebär att om homofobi, som Fraser vill göra gällande, skulle uppfattas som enbart en kulturell attityd, måste denna attityd ändå placeras in i dess institutionaliserings apparaturer och praktiker (Butler 2005:253). Ett nyckelbegrepp för att förstå Butlers argumentation angående hur sexualiteten knyts till produktionssättet är släktskapsrelationer. Analysen av sexuella minoriteter som en särskild klass måste sättas i samband med en analys av normativt släktskap. Butler poängterar att sexuella minoriteters rättigheter inte betraktas som mänskliga rättigheter eftersom de befinner sig utanför de normativa släktskapskonfigurationer som gör det mänskliga igenkännligt. Släktskap är inte synonymt med släktskapets faktiska former, utan har förmågan att flytta sig bortom patrilineära system, obligatorisk heterosexualitet och symbolisk överdeterminering av biologin. Det ser vi när vi studerar hur ickeheterosexuella relationer struktureras i former som bejakar släktskapsintressen genom lagstiftning som legaliserar homosexuellt föräldraskap och adoption eller rätten att arva egendom (Butler 2005:152-154).

Enligt Butler bygger således det kapitalistiska systemet på en specifik organisering av genus, sexuellt begär och familj. En rimlig tolkning är därför att kampen för att förändra denna ordning kan betraktas som en kamp som skakar om fundament som det kapitalistiska systemet står på. Det förutsätter dock att queeraktivister inte anser att rätten till det heterosexuella sättet att organisera liv och relationer, till exempel kampen för homosexuellas rätt att ingå äktenskap, är den viktigaste politiska frågan. I så fall, menar Butler, går den sexualitet, det släktskap och den gruppgemenskap som blir otänkbara inom normativiteten förlorade. Aktivister som gör kampen för äktenskapet till den viktigaste frågan har «[...]accepterat ett epistemologiskt fält som är strukturerat av en fundamental förlust, en som vi inte längre har namn nog för att sörja» (Butler 2006:138).

Jag menar att Butlers resonemang kan sägas uttrycka en liknande tankegång som den som förmedlas av Brown och som jag använt i argumentationen för att vänsterns kamper måste utgå från begäret av en annan samhällsordning än den nuvarande. Jag kommer även framgent att argumentera för att den sexualitetsbaserade kamp som vänstern bedriver bör riktas mot själva den struktur som skapar normativ sexualitet och normativa familje- och släktskapsrelationer, då jag anför skäl för att det är heteronormativiteten som kan knytas till struktureringen av den politiska ekonomin och inte de heterosexuella praktikerna som sådana.

Det som bör utredas är huruvida det är skäligt att som Fraser betrakta det materiella och det kulturella som analytiskt skilda sfärer, eller om Butlers argument för att en sådan distinktion är verkningslös, är rimligare. Det är uppenbart att det med utgångspunkt i Butlers resonemang och den socialistiska feminismens teorier om förhållandet mellan produktion och reproduktion framstår som ohållbart att se den sexuella sfären som «bara kulturell». Det är också uppenbart att Butlers argument angående sexualitetens koppling till produktionen står och faller med i vilken mån en sådan beroenderelation kan observeras empiriskt. Då Fraser polemiserar mot Butler vänder hon sig emot denna verklighetsutsaga och argumenterar för att det är högst osannolikt att homosexuell

kamp hotar dagens kapitalistiska system. Den hade kunnat göra det om homosexuella konstruerats som en grupp vars exploatering var central för den politiska ekonomin, men i nuläget ligger det inte i kapitalets intresse att kuva homosexuella. Det är inte multinationella företag som är de huvudsakliga motståndarna mot homosexuellas rättigheter (Fraser 1997b:285). Fraser anser att Butler misstolkar henne då hon tolkar distinktionen mellan ekonomiskt och kulturellt som att orättvisor som beror på kulturellt misskännande inte kan få materiella konsekvenser. Sådana orättvisor kan ta sig lika materiella uttryck som orättvisor som beror på ekonomisk snedfördelning, menar Fraser. Skillnaden handlar om vilken struktur som orättvisorna har sina rötter i, och vilka botemedel som för den skull krävs. Butlers argument att homosexuella är ekonomiskt missgynnade tillför därför inget (Fraser 1997b:282).

Jag vill hävda att Frasers resonemang, oberoende av ifall Butler misstolkar henne, kan kritiseras. Jag stödjer mig på Swansons argumentation för att påståendet att orättvisor har sina rötter i antingen den ekonomiska eller kulturella strukturen är obefogat, eftersom inga praktiker eller relationer antingen är bara ekonomiska eller kulturella (Swanson 2005:94-95). Swanson visar hur arbetslöshet, som Fraser härleder till ekonomiska processer, i högsta grad är avhängigt det kulturella, eftersom kulturella normer skapar de förhållanden som gör «arbete» och «arbetslöshet» möjliga, och dessutom definierar deras innehåll. Innebörden av arbete och vilka värden som överordnas andra, till exempel prioriteringen av individuella rättigheter framför det kollektiva goda, är kulturellt betingat (Swanson 2005:96-97).

Som bekant uttrycker Fraser att hon gör uppdelningen mellan kulturellt och ekonomiskt på ett analytiskt plan och inte på ett ontologiskt. Swanson menar dock att Frasers beskrivning av orättvisors ekonomiska respektive kulturella rötter inte är förenlig med föresatsen att enbart göra en analytisk uppdelning (Swanson 2005:88). Även om Fraser explicit skriver att hon inte anser att klasskampen i praktiken ska överordnas kampen för homosexuellas rättigheter, gör hon en hierarkisk, värdemässig skillnad mellan klass och andra kategorier (Holgersson 2008:78).

Genom att utgå från Swansons och Holgerssons invändningar kan jag kritisera Frasers analytiska modell utifrån två aspekter. Den första är ontologisk. Sociala praktiker och relationer är inte enkom ekonomiska eller kulturella, vilket bland annat visas i Swansons resonemang om arbetslöshet som ett kulturellt betingat tillstånd och Butlers resonemang om sexualitet som kopplad till organisering av mänskliga relationer, kopplad till kapitalistiska processer. Jag vill hävda att påståendet att förtryck antingen har ekonomiska eller kulturella rötter implicerar försummandet av flera centrala marxistiska insikter, såsom Althussers kritik av uppdelningen mellan bas och överbyggnad (Butler 2005:241, 253), Gramscis teorier om den centrala funktion den kulturella hegemonin spelar i upprätthållandet av underordning (Loomba 2005:46-47) och teorier om rasförtryck och sexuellt förtryck som sammanlänkade med ekonomisk underordning som gjorts av socialistiska feminister och postkoloniala teoretiker (t ex Hartmann 2004; Loomba 2005; de Los Reyes och Mulinari 2005).

Den andra aspekten berör den interna giltigheten i Frasers argumentation. Swanson pekar på att Frasers påstående att orättvisor har rötter i antingen den kulturella eller den ekonomiska strukturen inte är förenligt med hennes föresats att inte ontologiskt separera det kulturella från det ekonomiska, och Holgersson på att Fraser gör en hierarkisk uppdelning mellan kategorier fast hon uttrycker att hon inte ser någon värdemässig skillnad mellan klassförtryck och sexuellt förtryck. Jag använder Swansons och Holgerssons kritik för att hävda att Frasers resonemang motsäger den ontologiska uppfattning hon påstår sig ha. Det innebär också att hon, när hon presenterar sin analytiska modell, gör något annat än det hon påstår sig göra. Jag vill hävda att det är bekymmersamt att utgå från Frasers distinktion mellan ekonomiskt och kulturellt i diskussionen om huruvida vänstern bör bedriva queerkamp, dels eftersom den analytiska distinktionen tycks problematisk i mötet med empirin, och dels eftersom den är mångtydig, då Fraser påstår en sak men gör en annan.

Jag menar att ett sätt att angripa problemet huruvida vänstern bör bedriva queerkamp är att fråga i vilken mån en hotad heteronormativitet innebär en hotad kapitalism. Denna formulering synliggör den centrala roll den ekonomiska och kulturella sfärens relation till varandra spelar i debatten. Om sexualitet och ekonomi inte har med varandra att göra, är det uppenbart att queerkampen inte kan anses antikapitalistisk. Om de däremot är sammanlänkade, finns en möjlighet att heteronormativitetens upplösande hotar kapitalismen. I detta avsnitt har jag visat att Frasers distinktion mellan ekonomiskt och kulturellt är osäker och att det finns goda skäl att anse att det ekonomiska och det kulturella konstituerar varandra. Nästa steg är att utreda vad, om något, i det kapitalistiska systemet som hotas av queerkampen.

3.2 Behöver kapitalismen heteronormativiteten?

Anna Marie Smith kritiserar i en artikel både Butlers och Frasers resonemang. Enligt Smith gör Butler ett misstag då hon framställer det som att det nödvändigtvis finns en koppling mellan kapitalismens och sexualitetens organisering. En sådan koppling regleras inte av någon universell lag, utan kan endast påvisas empiriskt och historiskt. Om Butler går för långt då hon hävdar att det nödvändigt finns en koppling mellan struktureringen av sexualiteten och struktureringen av den politiska ekonomin, går Fraser för långt åt andra hållet i påståendet att sexuella relationer är fränkopplade den ekonomiska strukturen i moderna kapitalistiska samhällen. Hennes resonemang kan därför också kritiseras för att inte ta hänsyn till det historiskt specifika (Smith 2001:109). Smith ger historiska exempel på hur kapitalismen ibland luckrat upp en heteropatriarkal ordning istället för att vara i behov av den, som i den tidiga industrialismen då kapitalisternas anspråk på billig arbetskraft gjorde att de manliga arbetarna fruktade att utkonkurreras av de kvinnliga. Hon nämner också tillfällen då manliga arbetare uppmanats att bilda familj, och andra tillfällen då de motarbetats

att göra detta (Smith 2001:109-110). Även om kapitalismen formar sexuella relationer, leder inte kapitalistisk utveckling nödvändigtvis till främjandet av den heterosexuella familjen. Kapitalismen välkomnar snarare olika sexuella identiteter, då dessa inom systemet tar sig uttryck som livsstilsexperiment och nya konsumtionsidentiteter. Se bara på vilka kommersiella jippon Pridefestivaler har blivit, påpekar hon (Smith 2001:112). På liknande sätt resonerar Brown då hon hävdar att det inte finns någonting hos de sexualiserade kropparna eller hos den kvinnliga underordningen som dagens kapitalism inte klarar sig utan. Män och kvinnor fungerar som utbytbara kuggar i det kapitalistiska maskineriet där det reproduktiva arbetet blivit närapå helt varufierat och själva reproduktionen knappt har med vare sig de sexualiserade kropparna eller könsarbetsdelningen att göra (Brown 2008:151-153).

John D'Emilio betonar att familjen under kapitalismen har förvandlats från en produktions- och konsumtionsenhet till enbart en konsumtionsenhet. De ekonomiska funktioner som tidigare höll familjemedlemmar samman har försvagats, vilket minskar familjens betydelse. Men samtidigt har kapitalismen behållit, och förstärkt, familjen som centrum för kärlek, intimitet och säkerhet (D'Emilio 1996:268-269). D'Emilio visar på ett motsägelsefullt förhållande mellan familjen och kapitalismen. Samtidigt som kapitalismen försvagar familjelivets bas, bland annat genom att göra det möjligt för individer att leva utanför familjen och därmed möjliggöra andra sexuella identiteter och livsformer än heterosexuella, är den beroende av reproduktionen av nästa generations arbetare (D'Emilio 1996:269-270). Detta resonemang implicerar att jag, även då jag argumenterar för befintligheten av en koppling mellan normativ sexualitet och kapitalism, måste avskriva tanken på att den är entydig.

Skilda uppfattningar om kapitalismens behov av särskilda sexuella regimer kan urskiljas i den teoretiska diskussionen. Kapitalismen förstås som helt eller delvis oberoende av heterosexualitet, tolkad som sexuella handlingar mellan män och kvinnor, så länge arbetskraften på något sätt reproduceras. Däremot uttrycks olika åsikter om kopplingen mellan kapitalism och heteronormativitet. Medan Smith och Brown anser att kapitalismen inte är beroende av en specifik strukturering av det sexuella, uttrycker Butler att det finns systematiska kopplingar mellan regleringen av sexualitet och produktionssättet. Uppfattningen att ickeheterosexuella relationer legitimeras så länge de levs i enlighet med de normer som omgärdar den heterosexuella familjebaserade tvåsamheten underbygger detta ställningstagande (jmf Kulick 2004; Butler 2005; Ruskola 2005).

Fraser, Brown och Smith uttrycker på olika sätt att heteronormativitetens upplösande inte medför kapitalismens undergång. Detta har Butler inte heller hävdad, och är inget bevis för att ekonomi och normativ sexualitet inte har med varandra att göra. Ett intersektionellt perspektiv ger inte upphov till slutsatsen att om ett förtryck faller, faller också de andra. Socialistiska feminister har ägnat mycket kraft åt att argumentera för att klassförtryckets upphörande inte automatiskt medför kvinnoförtryckets upphörande (jmf Hartmann 2004). Det gör dock inte den antikapitalistiska kampen oviktig för feminister. På liknande sätt menar jag att man kan resonera angående queerkampen. Även om queerkampen i

sig inte bär på kapitalismens nederlag kan den ha förmågan att utmana kapitalistiska fundament.

Smith betonar som bekant kapitalismens förmåga att exploatera positioner, värderingar och identiteter och förvandla dem till konsumtionsidentiteter. Jag vill poängtera att denna förmåga inte enbart gäller den homosexuella identiteten, utan också kan sägas gälla den queera anti-identiteten. Det är uppenbart att queerkampen kan passa kapitalismen som hand i handske, då gränsöverskridandet och sökandet efter nya uttryck innebär ständigt nya positioner för marknaden att exploatera (Ambjörnsson 2006:216). Jag menar att detta rimligen inte kan användas som argument för att dessa positioner och värderingar gynnar kapitalismen och att det därför, ur antikapitalistisk synpunkt, vore bättre att undvika att inta dem. Kapitalismen kan uttryckligen exploatera positioner varifrån den själv bekämpas, till exempel då positionen som socialistisk aktivist kopplas till en särskild konsumtionsidentitet och särskilda varumärken. Det faktum att kapitalismen ibland förmår att använda sig av den antikapitalistiska kampen i eget intresse innebär inte att denna aktivism inte försvagar kapitalismen. Därför menar jag att argument som bygger på påståendet att man, genom att bedriva en viss kamp, ger kapitalismen en ny position att exploatera, inte väger tungt i debatten. Jag vill också påpeka att diskursen om «rosa kapital»³ fokuserar på en liten grupp och inte på det queera kollektivet i stort. Lena Martinsson framhåller att de som får representera den köpstarka, marknadsorienterade gaykulturen är manliga höginkomsttagare (Martinsson 2005:407). Andra aspekter av queert liv går istället emot organiseringen av livsformer på ett sätt som tillfredsställer kapitalismens behov. Till exempel visar Martinsson hur den binära könsuppdelningen, och könens förväntade dragning till varandra, ligger till grund för konstruktionen av kvinnan som shoppande varelse för att tillfredsställa mäns begär, och mannen som betalande varelse för att tillfredsställa kvinnors (shopping)begär. I denna kontext blir den lesbiska kvinnan en anomali eftersom hon inte tar sig an det kvinnliga shoppinguppdraget för att locka män (Martinsson 2005:401). Följaktligen vill jag konstatera att förställningen om homosexuellas förbund med kapitalismen inte utgör ett giltigt skäl för att queerkamp inte kan vara antikapitalistisk, då ett sådant förbund inte är representativt för den stora gruppen queera personer.

Att man, som Smith påpekar, för att förstå sambandet mellan sexualitet, normativ familjebildning och produktion bör studera detta empiriskt och historiskt, är ett rimligt antagande. Jag menar dock att Smiths kritik av Butler brister i ett viktigt avseende. Då hon anför skäl för att heteropatriarkala normer och familjenormer kan mobiliseras i en mängd olika situationer, som ibland överensstämmer med kapitalets intressen och ibland går emot dem, bortser hon från den roll normativa genus och heterosexualitet faktiskt spelar i dessa situationer. Kapitalismen kan vara i behov av en heteronormativ ordning utan att vara i behov av en specifik form av heterosexuellt liv. Att manliga arbetare ibland uppmuntras att bilda heterosexuella kärnfamiljer och ibland hindras att göra det bevisar inte att den heteronormativa ordningen är oväsentlig för kapitalismen. Jag

---

³ Föreställningen om homosexuella som en köpstark, marknadsorienterad grupp

menar att det istället kan handla om olika sätt för kapitalismen att använda sig av denna ordning. I de fall då arbetarnas möjligheter att bilda eller leva i heterosexuella kärnfamiljer inskränks, kan frånvaron av – och kanske de arbetandes längtan till – det heterosexuella familjelivet vara det som gynnar kapitalets intressen.

D’Emilios konstaterande att kapitalet bevarat familjen som huvudsakligt centrum för kärlek, intimitet och säkerhet är centralt för att förstå viktiga processer som håller kapitalismen igång. Strävan efter att kunna försörja sin familj, de miljontals migrantarbetare vars remissor ständigt strömmar från stad till landsbygd eller från rika till fattiga länder är ett fenomen som måste ses i ljuset av konstruktionen av familjerelationer i det kapitalistiska samhällssystemet. I reklamen är familjen ständigt närvarande. Den kärlek, intimitet och säkerhet D’Emilio åsyftar fås i reklamen i utbyte mot konsumtion av allt ifrån försäkringar till hälsosamma livsmedel, heminredning och semesterupplevelser. Även om kapitalismen inte står och faller med en specifik strukturering av sexualitet, familj och släktskapsrelationer, är det uppenbart att dessa spelar stor roll i hur kapitalismen opererar och upprätthålls.

Det tycks således som att de flesta teoretiker, som argumenterar för att det finns en koppling mellan struktureringen av sexualitet och struktureringen av ekonomin, i första hand inriktar sig på familjen eller de sexuella relationerna i sig, och att det är mindre viktigt att dessa relationer inbegriper en man och en kvinna. Som flera teoretiker har pekat på, tycks en normalisering av homosexuella relationer ske genom att heterosexuella privilegier luckras upp och alltmer kan åtnjutas av människor i samkönade relationer, så länge dessa relationer levs i enlighet med andra normer. Det skulle kunna ses som ett argument för att queerkampens relevans för antikapitalistisk politik är starkt begränsad. Jag menar dock att det är fel slutsats att dra. Om vi förstår queerkamp inte som en kamp för att utvidga heterosexuella livsformer och rättigheter till att omfattas också av ickeheterosexuella personer, utan som en kamp mot hur normaliteten formuleras och mot de institutioner och praktiker genom vilka heterosexualiteten levs, kan vi konstatera att queerpolitiken är fundamental för omständigheter som kan kopplas till struktureringen av kapitalismen, såsom produktionen av normativa genus och relationen mellan familj och konsumtion. Fraser har rätt då hon hävdar att det inte är multinationella företag som är de huvudsakliga motståndarna mot homosexuellas rättigheter. Men som jag tydliggjort är queerkampens mål inte utvidgade rättigheter, införda av staten, åt homosexuella. Att tidigare heterosexuella privilegier som ett resultat av homosexuellas kamp utvidgas till att även tillfalla samkönade par som organiserar sina relationer i enlighet med normen, kan visserligen innebära att heteronormen som sådan utmanas, men det innebär också en fortsatt definiering av normalitet utifrån den, vilken exkluderar personer vars sexualitet och begär inte har det äktenskapliga hemmet som sin huvudsakliga scen, ensamstående, asexuella, ickemonogama och relationsanarkister (jmf Butler 2005:285).

Laskar visar att queerbegreppet kan anammas av vänstern likaväl som av dem som förespråkar vad hon benämner sexuell nyliberalism (Laskar 2003:52). Den sexuella nyliberalismen utgår från en rättighetsdiskurs och manar till kamp mot

alla sorters inskränkningar (Laskar 2003:50). Det är ofta här kritiken mot queer från vänsterhåll landar; queer utmålas som en individualistisk ideologi, inriktad på självförverkligande och till för en privilegierad elit. Min argumentation för att queerkamp kan vara antikapitalistisk syftar heller inte till att påstå att queerkamp per definition är antikapitalistisk; det är uppenbart att queerkampen också kan göras till ett högerprojekt. Wolf pekar på att klasskampen ofta har tryckts undan i HBT-rörelsen, som istället har propagerat för ett liberalt fokus på jämlikhet, där vänstern och högern enas under samma regnbågsfanor (Wolf 2003). Hon poängterar att vänsterns queerkamp måste fokusera på kollektiv organisering mot en förtryckande struktur och inte på individuella livsstilsprojekt (Wolf 2003:277). Den måste eftersträva frihet från förtryckande sexuella strukturer för alla (Wolf 2003:270).

Jag menar att så länge det finns en sexuell norm som socialt, ekonomiskt och juridiskt privilegierar dem som lever i enlighet med den, kommer också möjligheten att bryta emot den att vara starkt förknippad med klass. I en intervju i Sydsvenskan säger Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete vid Malmö högskola, att relationsanarki, reflexiv sexualitet och normbrytande praktiserar inom vissa sociala skikt, främst inom en medelklass med kulturella förtecken (Gustavsson 2010). Om vänstern eftersträvar ett samhälle där alla ges lika möjligheter att välja hur de organiserar sina relationer och praktiserar sin sexualitet, är det tydligt att queerkampen har en viktig funktion att fylla. Ett sådant samhälle innebär, som jag har argumenterat för, inte per automatik ett ickekapitalistiskt samhälle, liksom ett samhälle utan ras- eller könsskillnader inte per automatik innebär ett antikapitalistiskt samhälle, då kapitalismen har förmågan att anpassa sig till de flesta nya situationer. Men kan vi konstatera att sexualitetsnormer och genuskonstruktioner mobiliseras i ett kapitalistiskt system för att upprätthålla systemet själv, bland annat genom gruppdifferentiering, skapandet av hierarkier och skapandet av begär efter produkter som bidrar till upprätthållandet av normalitet och känslor av lycka och meningsfullhet, kan vi också konstatera att raserandet av dessa strukturer kommer att förändra kapitalismen. Vad händer om föreställningen att familjens upprätthållande är beroende av konstant konsumtion av andra medel än de som behövs för det personliga livets upprätthållande upphör? Vad händer om skapandet av «män» och «kvinnor» som binära kategorier genom könskodad konsumtion upphör? Vad händer med genusordningen om heterosexualiteten dekonstrueras, och vad händer då med kapitalismen? Med hänvisning till flera teoretiska resonemang som presenterats i uppsatsen, är det uppenbart att somliga vill svara «ingenting». Jag menar dock att ett sådant svar enbart är förenligt med en mycket snävt definierad syn på det ekonomiska. Svaret på frågan huruvida en hotad heteronormativitet innebär en hotad kapitalism är naturligtvis avhängigt hur «det ekonomiska» förstås. Beroende på hur man avgränsar det ekonomiska framstår queerkampen som mer eller mindre relevant för det antikapitalistiska projektet. Då socialistiska feminister började tala om kvinnors reproduktiva arbete i ekonomiska termer, var det ett brott mot den marxistiska hegemoniska definitionen av politisk ekonomi, som utgick från manligt produktivt lönearbete (Acker 2005:93). När queerteoretiker och aktivister kopplar samman sexuell normativitet med

kapitalism, utmanas också den traditionella definitionen av ekonomiskt liv. Jag menar att det skulle innebära en tillbakagång för vänstern att begränsa förståelsen av det ekonomiska till att omfatta enbart den avlönade produktionen och handeln med arbetskraft och material för produktionen och profitskapandet. Det vore dels att negligera marxistiska insikter om kopplingen mellan ideologi och materiellt liv och feministiska insikter om produktionen av normativa genus och det reproduktiva arbetets roll i den kapitalistiska ekonomin, men också att försvåra för vänsterns nya sociala rörelser att formulera insikter om hur genus, sexualitet, ras och andra kategorier påverkar och påverkas av klassrelationer och kapitalismens strukturering, vilket hindrar vänstern att utvecklas och utforma nya kamper för rättvisa.

4 Slutsatser och avslutande reflektioner

Jag har konstaterat att rädslan över vad som benämns som vänsterns «kulturella vändning» främst rör två saker: oron för att de kulturella kamperna ska ges utrymme på bekostnad av vänsterns krav på ett annat ekonomiskt system, samt förståelsen av dessa kamper som motsägande den antikapitalistiska kampens politiska logik. Denna rädsla förutsätter antagandet att de kulturella kamperna i sig inte är antikapitalistiska och att deras politiska logik står i motsättning till antikapitalismens. Då jag granskat Frasers förslag till hur de kulturella kamperna kan anpassas till att bli mer förenliga med antikapitalismen, har jag kunnat konstatera att huvudorsaken till varför Fraser ser de kulturella kamperna som problematiska för vänstern, är deras fokus på bekräftande av identitet, vilket står i motsättning till det dedifferentieringsprojekt som utplånandet av klassamhället kan sägas vara. Frasers modell syftar följaktligen till att avskaffa identiteter från vänsterpolitiken. Det leder till slutsatsen att det är befogat att vänstern bedriver queerkamp så länge denna utformas med syfte att utplåna heteronormen och inte att bekräfta en homosexuell identitet. Jag har kritiserat Frasers modell och påpekat att ett fullständigt avskaffande av identiteter inte är eftersträvansvärt för vänstern i den samhällskontext som råder, eftersom identiteter fungerar som verktyg för etablerandet av emancipatoriska sociala praktiker, som kan utmana förtryckande sådana. Genom att beakta vilken funktion upprepning av akter spelar i upprätthållandet av normer och förtryck, har jag kunnat dra slutsatsen att en förskjutning från upprepning av förtryckande akter till upprepning av akter som ger uttryck åt den samhällsordning vänstern eftersträvar, kräver människors tillgång till andra, ur vänsterns synvinkel positiva, praktiker att identifiera sig med. För att motverka de problem som identitetspolitiken medför utan att fullständigt avskaffa identiteter från den politiska agendan, har jag konstaterat att den kamp som förs måste fokusera på den samhällsordning som eftersträvas, i fallet med queerkamp ett ickeheteronormativt samhälle. På så sätt minimeras risken för att kampen endast syftar till att bekräfta aktivisternas egna identiteter i opposition till normen. Fokus på utopier är viktigt för de kamper vänstern för, klassbaserade såväl som sexualitetsbaserade, för att den politiska aktivismen inte ska mildra effekterna av en förtryckande struktur och därmed göras beroende av den, utan istället fokusera på ett samhälle bortom strukturen. Jag har sålunda klarlagt ett sätt på vilket farhågorna för att den sexualitetsbaserade kampen ska undergräva det antikapitalistiska projektet kan bemötas.

Jag har tillstått att konstaterandet att queerkampen är förenlig med det antikapitalistiska projektet inte ensamt kan utgöra grunden för slutledningen att vänstern bör bedriva queerkamp. Jag har därför velat påvisa att struktureringen av

sexualitet kan kopplas till kapitalismens strukturer. Jag har kritiserat Frasers distinktion mellan kulturellt och ekonomiskt liv, och med stöd av bland annat Butler och Swanson visat att den är ostadig. Bland de teoretiker jag har vänt mig till råder enighet om att kapitalismen inte nödvändigtvis hotas av homosexuella relationer. Däremot råder olika uppfattningar om huruvida kapitalismen hotas av heteronormativitetens upplösande. Jag har dragit slutsatsen att detta svar är beroende av hur man förstår «det ekonomiska», och argumenterat för en förståelse av det ekonomiska som beaktar de insikter som gjorts av marxister angående det materiellas koppling till kulturen och ideologin, och socialistiska feminister angående kopplingen mellan produktionen av normativa genus och familjeformer och den kapitalistiska produktionen. Kapitalismen använder normer gällande genus, sexuella relationer och familjeliv, till exempel genom konstruktionen av familjen som en enhet som bara kan förstås i termer av konsumtion och konstruktionen av manligt och kvinnligt som binära kategorier vilka dras till varandra och kräver ständig konsumtion för fortsatt iscensättning av olikheter. Det är rimligt att utgå ifrån att upphävandet av dessa normer inte per automatik genererar kapitalismens fall eftersom den kapitalistiska maktordningen varken är synonym med den heterosexistiska eller en produkt av den, men att det onekligen kan försvaga kapitalismen. Att dementera det är enbart förenligt med en snäv syn på det ekonomiska. Att anamma en sådan syn leder till att mycket av vänsterns radikala potential går förlorad.

I uppsatsen har frågan huruvida vänstern bör bedriva queerkamp gjorts till en förenlighetsfråga samt till en fråga om huruvida en upphävd heteronormativitet hotar den kapitalistiska ordningen. Är det möjligt att med utgångspunkt i dessa resonemang besvara frågeställningen «Bör vänstern bedriva queerkamp»?

Det, menar jag, är avhängigt hur vi tolkar detta «bör». Tolkas det som en tillspetsning av förenlighetsfrågan, det vill säga att det, givet att queerkampen inte undergräver det antikapitalistiska projektet samt givet att queerkampen också kan förstås som antikapitalistisk, är rimligt att vänstern bedriver queerkamp, är svaret ja. Däremot är det inte möjligt att besvara frågan ifall «bör» uppfattas bygga på en specifik rangordning av värden, då analysen tar sin utgångspunkt i verklighetsutsagor och inte i värdeutsagor.

Jag vill återigen poängtera att diskussionen om huruvida vänstern bör bedriva queerkamp, såsom den tar sig uttryck i den politiska praktiken, ofta handlar mer om vilka politiska projekt som är mest verkningsfulla än huruvida queerkamp är förenlig med antikapitalism. Den diskussionen utgår inte främst från verklighetsutsagor, såsom diskussionen om i vilken mån heteronormativitetens upplösning hotar kapitalismen, utan från värdeutsagor, det vill säga vilka värden som prioriteras framför andra. En argumentation för ett värdespecifikt svar på frågeställningen hade därför varit ett alternativt sätt att ta sig an mitt forskningsproblem.

En vanligt förekommande värdekonflikt i politiken, som framkommer i diskussionen om queerkampens plats i vänsterrörelsen, är spänningen mellan demokrati och effektivitet (jmf Badersten 2006:8). I Arenadebatten, som jag tog upp som exempel i inledningen, handlade kritiken om att Arena bör koncentrera sig på andra frågor än de som rör sexualitet eftersom andra frågor i större

utsträckning hotar högern och kapitalismen, och tidskriftsredaktörernas svar om att angreppen mot sexualitetsfrågorna luktar gammal vänstersektarism där sveket mot arbetarklassen söks i de egna leden, vilket verkar splittrande för hela rörelsen (Josefsson och Suhonen 2010; Bengtsson och Ramqvist 2010). Butler har argumenterat för att försöken att få nya sociala rörelser att anpassa sig till en ortodox marxism utgör ett allvarligt demokratiproblem för vänstern. Att påtvinga sociala rörelser enighet utifrån kommer bara att avvisas som elitism, och dessa försök kommer att ge upphov till just de fraktionsbildningar som man påstår sig vilja motverka (Butler 2005:245). En sådan enighet kan enbart uppnås genom uteslutningar och genom en installation av underordning som förutsättning för de egna möjligheterna (Butler 2005:243). I denna diskussion ställs olika värden emot varandra; dels möts ett effektivitetsvärde och ett demokrativärde och dels möts två olika effektivitetsvärden. Det är således uppenbart att jag, även om jag kan visa på kopplingen mellan struktureringen av sexualitet och kapitalismens strukturering, inte på grundval av detta kan hävda att det existerar ett självklart svar på frågan huruvida vänstern «bör» bedriva queerkamp, eftersom detta svar också är avhängigt hur man prioriterar bland värden. Jag har i författandet av uppsatsen tagit fasta på Baderstens påpekande att det bakom olika värdeutsagor ofta ligger grundläggande antaganden om hur verkligheten är beskaffad (Badersten 2006:171). Jag menar att en undersökning av en debatts verklighetsutsagor med fördel föregår en undersökning av dess värdeutsagor, då värdeanalysen förhoppningsvis görs mer djuplodande om värdeutsagorna kan sättas i relation till de verklighetsbeskrivningar som formuleras. Att ingående analysera vilka värden som kommer till uttryck i debatten om queerkampens plats i vänsterrörelsen är däremot ett intressant och fullt tänkbart projekt för framtida forskning.

5 Referenser

- Acker, Joan (2005): *Tankar om klass: några feministiska metodologiska frågor*, s 92-98 i Lundqvist, Åsa, Davies, Karen och Mulinari, Diana (red): *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber
- Alvesson, Mats och Deetz, Stanley (2000): *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur
- Badersten, Björn (2006): *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur
- Beckman, Ludvig (2005): *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santerus
- Bengtsson, Håkan och Ramqvist, Karolina (2010): *De falska profeterna*, Aftonbladet 100115, <http://www.aftonbladet.se/kultur/huvudartikel/article6431387.ab>, hämtat 100502
- Butler, Judith (2005): *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och Kultur
- Butler, Judith (2006): *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Brown, Wendy (2008): *Att vinna framtiden åter. Texter om makt och frihet i senmoderniteten*. Stockholm: Atlas
- Brännström, Leila (2009): *Begär vs identitet*, i *Bang* 1/2009, s 36-40
- D'Emilio, John (1996): *Capitalism and Gay Identity*, s 263-271 i Morton, Donald (red): *The Material Queer. A LesBiGay Cultural Studies Reader*. Boulder: Westview Press
- Fraser, Nancy (1997a): *Justice Interruptus. Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*. New York: Routledge
- Fraser, Nancy (1997b): *Heterosexism, Misrecognition, and Capitalism: A response to Judith Butler*, i *Social Text*, vol 15, No. 52-53, s 279-289
- Fraser, Nancy (2003): *Den radikala fantasin. Mellan omfördelning och erkännande*. Göteborg: Daidalos
- Gamson, Joshua (2004): *Must Identity Movements Self-Destruct?*, s 279-303 i Carlin, Deborah och DiGrazia, Jennifer (red): *Queer Cultures*. New Jersey: Pearson Education
- Gustavsson, Matilda (2010): *I sikte: stjärnfamilj*, Sydsvenskan 100416, <http://www.sydsvenskan.se/inpalivet/barn-och-familj/article688318/i-sikte-stjarnfamilj.html>, hämtat 100511
- Josefsson, Dan och Suhonen, Daniel (2010): *Arena – helt utan rörelse*, Aftonbladet 100112, <http://www.aftonbladet.se/kultur/huvudartikel/article6413622.ab>, hämtat 100502

- Hartmann, Heidi (2004): *Det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism*, i Carlsson Wetterberg, Christina och Jansdotter, Anna (red): *Genushistoria. En historiografisk exposé*. Lund: Studentlitteratur
- Holgersson, Ulrika (2008): *Klass och postmodernism*, i Tidskrift för genusvetenskap, 3-4/2008, s 63-84
- Kulick, Don (2004): *Queerteori, performativitet och heteronormativitet*, s 21-35 i Olsson, Anna-Clara och Olsson, Caroline (red): *I den akademiska garderoben*. Stockholm: Atlas
- Laskar, Pia (2003): *Queer och paradoxen*, s 47-57 i Osten, Suzanne (red): *Vad är queer – professorsföreläsningar på DI*. Stockholm: Enheten för konstnärligt utvecklingsarbete, Dramatiska Institutet
- Loomba, Ania (2005): *Kolonialism/Postkolonialism*. Stockholm: Tankekraft förlag
- Martinsson, Lena (2005): *Är lesbiska snåla? Queerperspektiv på ekonomiska beteenden*, s 391-412 i Kulick, Don (red): *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur
- Nielsen, Mika (2008): *Queerperspektivet utmanar vänstern*, Arbetaren 080729, <http://www.arbetaren.se/articles/inrikes20080729>, hämtat 100427
- Nielsen, Mika (2010): *Ett kapitalt misstag*, i *Trikster* 4/2010, <http://trikster.net/4/nielsen/1.html> samt <http://trikster.net/4/nielsen/2.html>, hämtat 100508
- de los Reyes, Paulina och Mulinari, Diana (2005): *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber
- Rorty, Richard (2000): *Is "Cultural Recognition" a Useful Concept for Leftist Politics?* i *Critical Horizons* vol 1, No. 1, s 7-20
- Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Rosenberg, Tiina (2005): *Inledning*, s 7-34 i Butler, Judith: *Könet Brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och Kultur
- Ruskola, Teemu (2005): *Gay Rights Versus Queer Theory: What Is Left of Sodomy after Lawrence v. Texas?*, s 235-249 i *Social Text* 84-85. Durham: Duke University Press
- Selfa, Lance (1996): *What's Wrong with "Identity Politics"*, s 46-48 i Morton, Donald (red): *The Material Queer. A LesBiGay Cultural Studies Reader*. Boulder: Westview Press
- Smith, Anna Marie (2001): *Missing Poststructuralism, Missing Foucault: Butler and Fraser on Capitalism and the Regulation of Sexuality*, i *Social Text*, vol 19, No. 2, s 103-125
- Swanson, Jacinda (2005): *Recognition and Redistribution: Rethinking Culture and the Economic*, i *Theory, Culture & Society*, vol 22, No. 4, s 87-118
- Warner, Michael (1993): *Introduction*, i Warner, Michael (red): *Fear of a Queer Planet*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Wolf, Sherry (2009): *Sexuality and Socialism. History, Politics, and Theory of LGBT Liberation*. Chicago: Haymarket Books